

Комунальний заклад
«Василівська централізована бібліотечна система»
Василівської міської ради Запорізької області
Центральна районна бібліотека
для дорослих

Нащадок степу

**(До 120-річчя від дня народження
Валер'яна Петровича Підмогильного)**

Інформаційний буклет

м. Василівка, 2021

Шановні читачі!

У цьому році виповнюється 120 річниця від дня народження Валер'яна Підмогильного – українського письменника, талановитого прозаїка доби Розстріляного відродження.

Пропонуємо вашій увазі інформаційний буклет про його життя, творчість, нездоланну жагу до волі і кращої долі для України.

Валер'ян Підмогильний письменник, талановитий прозаїк доби Розстріляного відродження.

Народився Валер'ян Підмогильний 2 лютого 1901 року в селі Писарівка Павлоградського повіту (зараз Синельниківський район) на Катеринославщині. Походив з бідної селянської родини. Батько Валер'яна Підмогильного завідував маєтком місцевого поміщика, помер рано. «Так мало батьківських пестоців випало на мою долю», – писав Валер'ян Підмогильний. Його односельчани згадують переважно про матір письменника. Вона була звичайною селянкою, без освіти, яка працювала в економії графа Воронцова-Дашкова і виділялася надзвичайною природною інтелігентністю.

Коли йому було близько 14 років, батьки переселились до панської економії в селі Чаплі.

Навчався юнак спочатку в церковно-приходській школі. Згодом, до 1918-го року у Катеринославському реальному училищі. «Валеріан був надзвичайно здібним хлопцем. – згадувала мешканка села Чаплі Ярушевська, – Було, послухає уважно урок і вже вдома не повторює. А натомість набере в учителів і знайомих стоси книг і просиджує над ними цілу ніч. Він дружив з моїм братом Степаном. Був тихий, сором'язливий. Любив ходити на сінокіс, на рибалку до Дніпра. І вже тоді мій брат хвалився, що Валеріан пише вірші і оповідання».

Закінчив реальне училище, а потім ще вчився з перервами, через матеріальну скруту, на математичному та юридичному факультетах Катеринославського університету, який так і не закінчив. Він вивчав іноземні мови й переклав на українську твори Дені Дідро, Клода Гельвеція, Оноре де Бальзака, Анатолія Франса.

Валер'ян Підмогильний (1901 – 1937). Фото: uk.wikipedia.org.

Своїм духовним наставником у відчутті слова Підмогильний вважав Михайла Коцюбинського, достойно продовжуючи розбудову української словесності. Блискуче знала Валер'яном французька мова додавала його творам поезики — повнокровності фрази: живої, дихаючої, сповненої натхнення і пристрасті. Він зумів зблизити свою творчість із Західною літературою, сприймаючи враження нових літературних течій, доводячи стилістику до найвищих

світових зразків свого часу. Літературна діяльність переривалась вчителюванням, працею у видавництвах. Свої перші пригодницькі твори видавав під псевдонімом Лорд Лістер.

У стрімкому вирі нищівних 19—20-х років він закарбував чуттєву картину людського характеру революційної доби. Його творчість сповнена людськості, розгубленості душі в змаганні з машиною смертоносного часу.

Він був одним із організаторів літературного угруповання «Ланка», яке 1926-го переіменоване в «Марс». Сюди входили талановиті письменники Борис Антоненко-Давидович, Григорій Косинка, Тодось Осьмачка, Євген Плужник, Дмитро Фальківський.

1921 року Підмогильний переїхав до Києва, де працював бібліографом Книжкової палати. У 1921—1923 роки, коли в Києві лютував голод, залишив місто й викладав українську мову та політосвіту у Ворзельській трудовій школі. 1921 року письменник одружився з донькою ворзельського священика Катрею Червінською, актрисою Театру юного глядача. Тоді ж написав цикл «Повстанці». Частина оповідань було надруковано в катеринославській газеті «Український пролетар». Голод 1921—1923 років змалював в оповіданнях «Син» (1923).

1922 року Валер'ян разом з дружиною переїхав з Ворзеля до Києва, де оселився в будинку недалеко від Сінного базару, на розі Великої Житомирської. У 1922 р. виходить книжка оповідань «В епідемічному бараці». Він активно приєднався до літературно-мистецького життя. Став членом щойно створеного «Аспису» (Асоціації письменників), з якого

виокремилось літературне угруповання «Ланка» (1924—1926), яке з 1926 року було перейменоване на «Марс», тобто «Майстерню революційного слова». Ця організація стала, по суті, київською філією «Вапліте». До літературної організації «Ланка-Марс», крім Підмогильного, входило чимало талановитих київських літераторів, серед яких: Борис Антоненко-Давидович, Марія Галич, Михайло Івченко, Яків Качура, Григорій Косинка, Тодось Осьмачка, Євген Плужник, Дмитро Тась (Могілянський), Борис Тенета, Микола Терещенко, Дмитро Фальківський, Іван Багряний та інші.

Валер'ян Підмогильний (у центрі зліва) й учні ворзельської школи, 1921

1923 року в журналі «Нова Україна» (Прага), було опубліковано новели Підмогильного з циклу «Повстанці», оповідання «Іван Босий». Цей журнал, що його видавав у Празі Володимир Винниченко, пізніше фігурував у справі Підмогильного як речовий доказ його «контрреволюційної діяльності». У ЛНВ під псевдонімом було надруковано новелу «Комуніст».

1924 року вийшла друком книжка Підмогильного «Військовий літун», а 1926 року — окреме видання повісті «Третя революція». Разом з Євгеном Плужником у 1926—1927 роках він підготував два видання словника «Фразеологія ділової мови», працював над сценарієм фільму «Коломба» за романом Проспера Меріме. 1927 року була опублікована збірка оповідань «Проблема хліба» та роман «Таїс» Анатолія Франса у перекладі В. Підмогильного. 1928 року у Харкові виходить друком роман «Місто». У цей

же час Підмогильний відвідав Німеччину, Чехословаччину «для налагодження творчих зв'язків».

Підмогильний брав участь у літературній дискусії 1925—1928 років. 24 травня 1925 року він виступив у великій залі Всенародної бібліотеки перед представниками літературно-громадських організацій, вузівською молоддю, міською інтелігенцією на диспуті «Шляхи розвитку сучасної літератури»:

Коли б який-небудь товариш «спробував» написати сонату і сказав би, що це гарна соната, бо в неї гарна ідеологія, то ніхто не завагався б йому відповісти, що це музична нісенітниця, і ніхто б тієї сонати не слухав... У нас всякий твір, коли він абсолютно і категорично не відповідає вимогам офіційної ідеології, засуджують незалежно від того, чи гарний він, чи дійсний і чи потрібний

У Києві Підмогильний працював редактором видавництва «Книгоспілка», співредактором журналу «Життя й революція». Друкувався в літературних збірниках і журналах «Січ», «Вир революції», «Життя й революція», «Жовтень», «Нова громада», «Нова Україна», «Універсальний журнал», «Червоний шлях», газетах «Український пролетар», «Літературна газета». Виступав у періодиці як автор літературознавчих статей та рецензій про творчість Т. Бордуляка, І. Нечуя-Левицького, М. Рильського.

1930 року в Москві в перекладі російською мовою виходить роман «Місто». Проте загальна атмосфера, особливо в колах інтелігенції, ставала дедалі гнітючішою. Підмогильного виводять зі складу редколегії журналу «Життя й революція», його твори майже не друкують.

1932 року переїхав до Харкова, очевидно, сподіваючись на кращі можливості для публікації своїх творів й розраховуючи на свій зростаючий авторитет перекладача. І справді в Харкові він працює у видавництві «ЛіМ», а згодом отримує посаду консультанта з іноземної літератури при видавництві «Рух». Упродовж 1931—1934 років з оригінальної творчості йому вдалося видати лише одне оповідання «З життя будинку». Тож Підмогильний зосередився на перекладацькій діяльності: опублікував двотомник творів Дені Дідро, трактат Клода Адріана Гельвеція «Про людину», був одним з організаторів і перекладачів видання 15-томника Оноре де Бальзака (вийшов лише перший том) та 25-томника Анатолія Франса.

Валер'ян Підмогильний сам здійснив таку ж подорож, в пошуку свого я, розкривши нові грані свідомості на сторінках творів. Його роман «Місто» одна із знакових книг століття. Розповідь про долю юнака в тенетах великого полісу, по суті живого хижого організму, що висмоктує совість людини. Дослідники відносять роман до такої мистецької течії як екзистенціалізм, тому твір можна порівнювати з найкращими зразками літератури подібного змісту. Він близький геніальним прозаїкам і в той час своерідний, яким і має бути справжнє мистецтво. Злочин, що робить місто з людиною, нагадує Достоєвського з його живим і зловісно сірим Петербургом і Мопасана з темою морального виродження в «Любому Друзі». Разом із цим — це суто

українська драма людини — сільської натури з її темною підсвідомістю, що роз'їдає серцевину особистості.

Члени літературного об'єднання «Ланка». Зліва направо: Борис Антоненко-Давидович, Григорій Косинка, Марія Галич, Євген Плужник, Валер'ян Підмогильний, Тодось Осьмачка. 1925. Фото: upload.wikimedia.org.

1928 року був опублікований роман Підмогильного «Місто». Роман було написано в модерністській стилістиці з використанням деяких моделей французького роману XIX століття (пор. роман Мопассана «Милий друг»). У романі «Місто», на відміну від традиційної селянської і соціальної тематики, акцент переноситься на урбаністичну проблематику, порушуються філософські питання буття, аналізується психіка героїв, а конфлікт розгортається між людьми з різними світоглядами. «Місто» вважається першим урбаністичним романом в українській літературі, з новими героями, проблематикою та манерою оповіді.

1930 року в журналі «Життя й революція» було опубліковано другий, невеликий за обсягом, роман Підмогильного «Невеличка драма». На відміну від роману «Місто» «Невеличка драма» є зразком не лише урбаністичної, а насамперед інтелектуальної прози. Тож Підмогильного разом з Домонтовичем слід вважати зачинателями жанру інтелектуального роману в

сучасній українській літературі. Роман цікавий не лише як психологічний зріз життя в радянській системі 1920-х років, критики звернули увагу на яскраво виражені психоаналітичні та екзистенціалістські аспекти цього твору.

Валер'ян Підмогильний — один з найвизначніших українських перекладачів французької літератури. За своєю стилістичною точністю та мовною віртуозністю його переклади Анатолія Франса, Бальзака, Мопассана, Стендаля, Гельвеція, Вольтера, Дідро, Альфонса Доде, Проспера Меріме, Гюстава Флобера, Віктора Гюго, Жоржа Дюамеля досі вважаються неперевершеними й охоче перевидаються багатьма українськими видавництвами.

Підмогильний був організатором, редактором і перекладачем багатотомних видань Гі де Мопассана (10 томів), Оноре де Бальзака (із запланованого багатотомного видання встиг вийти лише перший том у 1934) та Анатолія Франса (25 томів).

Валер'ян Підмогильний працював теж і в літературознавстві, даючи цікаву й сміливу, як на радянську дійсність, спробу психоаналітичного розгляду творчості І. Нечуя-Левицького у своїй праці «Іван Нечуй-Левицький» («Життя й революція», кн. 9, 1927). Був автором критичної оцінки поезії М. Рильського під назвою «Без стерна» («Життя й революція», 1927). Працював теж як літературний редактор журналу «Життя й революція», з редакції якого був усунений після 1930 року.

Деякі твори В. Підмогильного оцифрувала Національна парламентська бібліотека України. Повна бібліографія видань творів В. Підмогильного упорядкована працівниками Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.

Твори

Оповідання

«Важке питання» (1917)

«Добрий Бог» (Собачий Хутір, липень 1918)

«Гайдамака» (Собачий Хутір, серпень 1918)

«Ваня» (Павлоград, березень 1919)

«Старець» (Катеринослав, серпень 1919)

«Пророк»

«На іменинах» (Катеринослав, вересень 1919)

«Дід Яким» (Катеринослав, вересень 1919)

«На селі» (Катеринослав, вересень 1919)

«В епідемічному бараці» (1920)

«Собака» (1920)

«Проблема хліба» (1922)

«Іван Босий» (Ворзель, березень 1922)

«Син» (1923)

«Військовий літун» (1923)

«Історія пані Ївги» (1923)

«Сонце сходить» (1924)

«Третя революція» (1925)
«З життя будинку» (1933)
Повісті
«Остап Шаптала» (1921)
«Повість без назви» (1933—1934)

Романи
«Місто» (Київ, 1927)
«Невеличка драма» (1930)

11 січня 1935 року В. Підмогильний визнав, що належав до «групи письменників-націоналістів з терористичними настроями у ставленні до вождів партії». Визнав тому, що, на його думку і ще подібних (група складалась із сімнадцяти чоловік, серед яких Микола Куліш, Г. Епик, О. Ковінька, Євген Плужник), «політика колективізації привела українське село до голоду». Раніше були заарештовані друзі Підмогильного В. Поліщук та Василь Вразливий, а також Григорій Косинка, найближчий побратим зі спілки МАРС (майстерня революційного слова). Після самогубства Миколи Хвильового та М. Скрипника, практично того ж розстрілу без суду, за вироком — вороги, «терористи» в вузьких колах називали Постишева «душителем українського народу».

Потужна літературна та видавнича діяльність сприяли популярності та авторитету Валер'яна Підмогильного. 8 грудня 1934-го НКВДисти заарештували письменника за начебто «участь у терористичній організації, яка мала на меті терор проти керівників партії».

Слідство сфабрикувало приналежність до «організації» Євгена Плужника, Миколу Куліша, Валер'яна Поліщука, Григорія Епіка, Миколу Любченка (Кость Котко) – загалом 18 людей. На допитах Підмогильний не визнавав себе винним.

Закритий суд без свідків і адвокатів позбавив всіх учасників націоналістичної групи волі «терміном на десять років з конфіскацією особистого майна».

В соловецькому таборі в нелюдських умовах ізолятора Підмогильний продовжував писати. Збереглося 25 листів до дружини, в яких він розповідає про свої переклади, розпочаті повісті, оповідання.

Особлива трійка УНКВС винесла новий вирок: «Розстріляти» 3 листопада 1937 року до двадцятилітнього ювілею Жовтневої революції, щоб звільнити місце для нових мучеників режиму. Разом із Валер'яном Підмогильним в урочищі Сандармох у Карелії розстріляні Микола Зеров, Валер'ян Поліщук, Григорій Епик, Лесь Курбас, Микола Куліш, Мирослав Ірчан, Юліан Шпол.

Валеріана Підмогильного було реабілітовано 1956 року.

На Байковому кладовищі Києва є могила сім'ї Підмогильних .

Публікації про В. Підмогильного і його творчість:

- Досвід кохання і критика чистого розуму. Валер'ян Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій / Упор. Олена Галета. — Київ: Факт, 2003. — 430 с.

- Із когорти «розстріляного відродження». Валер'ян Підмогильний [Текст]: бібліографія творів / упоряд. І. Голуб ; Дніпропетровська обласна наукова бібліотека. Відділ краєзнавчої літератури і бібліографії. — Дніпропетровськ: [б. в.], 2001. — 8 с
- Віктор Жадько. Некрополь на Байковій горі. — К., 2008. — С. 42–44.
- Віктор Жадько. У пам'яті Києва: столичний некрополь письменників. — К., 2007. — С. 11, 143, 341.
- Віктор Жадько. Український некрополь. — К., 2005. — С. 2005, 264.
- Віктор Жадько. Байковий некрополь. — К., 2004. — С. 183—186.
- Коломієць Л. В. «Місто» В. Підмогильного: Проблематика та структурна організація // Слово і час. — 1991. — № 5.
- Коломієць Л. В. Український ренесанс: У пошуках індивідуальності. // Слово і час. — 1992. — № 10.
- Ласло-Куцюк М. «Місто» В. Підмогильного і французький роман ХІХ століття. В кн. Ласло-Куцюк М. Шукання форми. — Бухарест, 1980.
- Луцій С. І. Підмогильний Валер'ян Петрович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2003—2019. — ISBN 966-00-0632-2.
- Луцій С. Художні моделі буття в романах В. Підмогильного. — Київ, 2008.
- Мельник В. Коли загинув Валер'ян Підмогильний? // Україна. — 1989. — № 43. — С. 10–11.
- Мельник В. Свого покликання не зрадив // Літ. Україна. — 1989. — 10 серп.
- Мельник В. Валер'ян Підмогильний. — К., 1991.
- Мельник Володимир. Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті першої половини ХХ-го століття (Концепція людини) [Текст]: дис... д-ра філол. наук / Мельник Володимир ; Український вільний ун-т. — Мюнхен, 1993. — 381 арк.
- Мельник В. О. Суворий аналітик доби: Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини ХХ століття. — Київ, 1994.
- Мельник В. Шлях на Соловки // Літературне Придніпров'я. — 2001. — Січень. — С. 3.
- Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: Портрет в історичному інтер'єрі. — Київ, 2008.
- Павличко С. Дискурс українського модернізму в українській літературі. — Київ: Основи, 1997.
- Пастух Тарас Васильович. Роман «Місто» Валер'яна Підмогильного. Проблеми урбанізму та психологізму [Текст] /

- Т. В. Пастух. — Луганськ: Книжковий світ, 1999. — 58 с. — («Історія нашої літератури»). — Бібліогр.: с. 56–58.
- *Тарнавський Максим*. Між розумом та раціональністю. — Київ: Пульсари.
 - *Швечук В.* Екзистенційна проза В. Підмогильного. В кн. Підмогильний «Місто»: Роман та оповідання. — Київ, 1993.
 - *Юрій Шерех*. Людина і люди: «Місто» В. Підмогильного. В кн. Шерех Ю. Не для дітей: Літературно-наукові статті і есеї. — Нью-Йорк, 1964.
 - *Михайлин І. Л.* Головна філософська проблематика художньої прози Валер'яна Підмогильного / Ігор Михайлин // Українська література ХХ століття: Літературознавство: Доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу українців (Одеса, 26 — 29 серпня 1999 року). — К., 2000. — Кн. II. — С. 91–98.
 - *Сергій Шевченко*. Валер'ян Підмогильний: рядки, написані кров'ю. В кн. Шевченко С. В. Соловецький реквієм. — Київ: Експрес-Поліграф, 2013. — С. 223—230.
 - *Музичка, А.* Творча метода Валеріяна Підмогильного / А. Музичка // Червоний шлях. — 1930. — № 10. — С. 107-121.

Джерела:

- *Луцій С. І.* Підмогильний Валер'ян Петрович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2011. — Т. 8 : Па — Прик. — С. 239. — 520 с. : іл. — ISBN 978-966-00-1142-7.
- *Шаповал Ю. І.* «Контрреволюційної боротьбистської організації» справа 1935 // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2009. — Т. 5 : Кон — Кю. — С. 106. — 560 с. : іл. — ISBN 978-966-00-0855-4.
- Підмогильний Валер'ян Петрович : [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: [http:// https://uk.wikipedia.org/wiki/](http://https://uk.wikipedia.org/wiki/)
- Валер'ян Підмогильний: [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: [http:// http://www.nbu.gov.ua/node/4611](http://http://www.nbu.gov.ua/node/4611)

Укладач Нагарнюк Н.В.

Наша адреса:

**м. Василівка
б. Центральний, 8**

Ми працюємо:

Щоденно з 9-ї до 17 -ї години

без перерви

п'ятниця, неділя з 9-ї до 15⁴⁵ години.

Вихідний день – субота.

Останній день місяця – санітарний.

(У червні, липні, серпні – вихідні дні: субота, неділя)

Тел. 7-23-20